

**UNIVERSITY
OF TURKU**

This is a self-archived – parallel-published version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details. When using please cite the original.

AUTHOR	Riikka Taavetti, Kirsi Vainio-Korhonen, Lotta Vuorio
TITLE	Polkuja seksuaalisuuden historiaan
YEAR	2024
DOI	https://doi.org/10.54331/haik.145563
VERSION	Publisher's PDF
LICENCE	Kopiosto
CITATION	Taavetti, R., Vainio-Korhonen, K., & Vuorio, L. (2024). Polkuja seksuaalisuuden historiaan. <i>Historiallinen Aikakauskirja</i> , 122(2), 105–109. https://doi.org/10.54331/haik.145563

Riikka Taavetti, Kirsi Vainio-Korhonen ja Lotta Vuorio

Polkuja seksuaalisuuden historiaan

Vuonna 1990 tuolloin ensimmäistä kertaa ilmestyneen *Journal of the History of Sexuality* -kausijulkaisun toimittaja John C. Fout luonnehti, että lehden perustaminen merkitsi uutta vaihetta jo vuosikymmenen ajan jatkuneessa monitieteisen tutkimuskentän kehityksessä. Foutin mukaan aiempi seksuaalisuuden tutkimus oli keskittynyt seksuaaliseen käyttäytymiseen, mutta nyt aihetta tarkasteltiin laajempaan kulttuurisena kysymyksenä.¹ Sittemmin kuluneissa yli kolmessa vuosikymmenessä seksuaalisuuden historian kenttä on laajentunut ja moninaistunut sekä kietoutunut yhteen laajemman kulttuurisen tai kriittisen seksuaalisuuden tutkimuksen monitieteisen alan kanssa. Silti Foutin huomio seksuaalisuuden historiasta on edelleen ajankohtainen: seksuaalisuuden tarkastelu, jossa keskitytään vain seksuaaliseen käyttäytymiseen, eli itse seksiin, ei riitä.

Myös tämä teemanumero osoittaa, miten seksuaalisuuden historia punoutuu moniin muihin historian tutkimuksen (aina) ajankohtaisiin kysymyksiin, kuten tunteiden historiaan, ihmissuhteiden historiaan, ruumiillisuuden historiaan ja aktivismin historiaan. Seksuaalisuuden kulttuurihistoriaa onkin käsitelty laajasti esimerkiksi Julie Peakmanin toimittamassa kuusiosaisessa kirjasarjassa *A Cultural History of Sexuality* (Bloomsbury, 2010). Siinä missä vuosikymmen sitten julkaistu kirjasarja keskittyi vielä länsimaiseen historiaan, on ala nykyisin laajentunut globaa-

liksi keskusteluksi.² Tästä viimeisin esimerkki on Cambridge University Pressin keväällä 2024 julkaisema, Merry E. Wiesner-Hanksin ja Mathew Kueflerin toimittama neliosainen *The Cambridge World History of Sexualities*.

Seksuaalisuuden historian tutkimuksen kentän laajuus on kansainvälisesti eri luokkaa kuin Suomessa. Kun kansainvälisesti seksuaalisuuden historian tutkimusta voi kuvata jo vuosikymmeniä jatkuneena aktiivisena kenttänä, jolla on omat julkaisunsa ja säännölliset konferenssinsa, Suomessa ala on ollut paljon pienimuotoisempi. Seksuaalisuuden historiaa on meillä käsitelty esimerkiksi tutkimalla homoseksuaalisuuden historiaa³ sekä seksityön historiaa.⁴ Käsillä oleva teemanumero on ensimmäinen *Historiallisen Aikakauskirjan* numero, joka keskittyy yksinomaan seksuaalisuuden historiaan. Sen taustalla ovat Historiantutkimuksen päivillä syksyllä 2022 järjestetyt paneelit, joissa osa teemanumeron kirjoittajista esitti tutkimuksensa alustavia tuloksia.

Queer-historiaa ja seksuaalisuuden historiaa

Toki se, että nyt käsillä on ensimmäinen aihepiirin teemanumero, ei tarkoita, etteikö seksuaalisuuden historiaa olisi käsitelty jo aiemmin *Historiallisen Aikakauskirjan* sivuilla. Tuula Juvonen herätteli vuonna 2021 historiantutkijoita keskustelemaan siitä, miten homoseksuaalisuuden historiaa on käsitelty *Historiallisessa Aikakauskirjassa* sekä tutkimuksissa, jotka lehdessä

1. John C. Fout, A Note from the Editor. *Journal of the History of Sexuality* 1:1 (1990), 1-2.

2. Esim. Veronika Fuechtner, Douglas E. Haynes & Ryan M. Jones (toim.) *A global history of sexual science, 1880-1960*. University of California Press 2018.

3. Esim. Tuula Juvonen *Varjoelämää ja julkisia salaisuuksia*. Vastapaino 2002; Sandra Hagman, *Seitsemän kummaa veljestä. Kertomuksia suomalaisen homoseksuaalisuuden historiasta*. Gaudeamus 2016.

4. Kirsi Vainio-Korhonen, *Musta-Maija ja Kirppu-Kaisa. Seksityölläiset 1800-luvun alun Suomessa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2018.

on arvioitu. Hän huomautti, miten tutkijat ovat toisinaan jättäneet käyttämättä mahdollisuuden pohtia homoseksuaalisuuden merkitystä oman tutkimusaiheensa kontekstissa.⁵ Kuten Juvonen kommentoi, erityisesti homoseksuaalisuuden tai laajemminkin sateenkaarihistorian ja queer-historian tutkimusta ovat Suomessa tehneet enimmäkseen muut kuin historian tutkijat. Tästä johtuen muilla kuin historian tutkimuksen areenoilla käyty keskustelu ei ole aina vaikuttanut historian tutkimukseen. Toisaalta myöskään historian tutkimuksen erityisiä mahdollisuuksia ei ole täysimääräisesti hyödynnetty seksuaalisuutta tutkittaessa.

Queer-historia viittaa tutkimussuuntaan, joka on kehittynyt lesbo- ja homohistorian tutkimuksen sekä queer-teorian pohjalta. Tutkimussuuntaus suhtautuu kriittisesti ajatukseen pysyvistä tai sisäsyntyisistä identiteeteistä sekä tarkastelee nykyisten seksuaalisuutta määrittelevien identiteettikategorioiden syntyä.⁶ Sateenkaarihistoria taas on osa kotimaista termikehittelyä, joka viittaa seksuaalisuuden ja sukupuolen moninaisuuden historiaan laajemmin.⁷ Sittemmin historian tutkijoiden piirissä queer-historiallinen keskustelu on laajentunut, mikä on näkynyt myös *Historiallisen Aikakauskirjan* sivuilla – tästä ovat osoituksena Rose-Marie Peaken ja Saara Hilpisen artikkeli vuodelta 2022⁸ sekä tässä numerossa Charlotta Wolffin ja Aino Kirjosen artikkelit. Suomalaisen sateenkaarihistorian tutkimusta tukee myös vuonna 2020 perustettu Sateenkaarihistorian ystävät ry, jonka verkkosivuilta löytyy kirjallisuusluettelo Suomea koskevasta sateenkaarihistorian tutkimuksesta sekä vinkkejä niin aineistoon kuin

kulttuurituotantoon, sateenkaarihistorian sanakirjaa ja tutkimuksen tekoon liittyvää vertaistukea unohtamatta.⁹ Sateenkaarihistorian kentän nopeasta kasvusta kertovat myös lukuisat viime vuosina valmistuneet sekä parhaillaan tekeillä olevat väitöskirjat, maisterintutkielmat ja kandidaatintutkielmat eri yliopistoissa.

Seksuaalisuuden historia ulottuu kuitenkin myös monille muille aloille kuin sateenkaari- ja queer-historiaan. Esimerkiksi seksuaaliterveyteen ja lisääntymiseen sekä sen säätelyyn¹⁰ ja myös seksuaaliväkivaltaan¹¹ liittyvät teemat ovat niin ikään osa seksuaalisuuden historian kenttää. Myös silloin, kun tutkitaan heteroseksuaalisuuden historiaa, queer-historian tutkimuksen kohdettaan outouttava katse¹² voi olla hyödyksi. Tällöin heteroseksuaalisuuttakaan ei luonnollisteta historiattomaksi, vaan ymmärretään yhtäläisesti sen ajassa ja paikassa muuttuva luonne. Seksuaalisuus kaikissa muodoissaan rakentuu suhteessa ympäröivään kulttuuriin, tapoihin ja käytänteisiin sekä esimerkiksi ymmärrykseen sukupuolesta, kansallisuudesta ja rodusta. Tutkimusnäkökulmat ovat niin ikään metodologisesti ja teoreettisesti ajassa muuttuvia. Pitkän uran tehneiden historian tutkijoiden polkuun mahduttavat sekä 1980-luvun naishistorian avaukset, seuraavan vuosikymmenen sukupuolihistoriallinen keskustelu että 2000-luvun queer-historia ja sateenkaarihistoria, joista jokainen vaikuttaa siihen, miten he aiheitaan lähestyvät.

Jotta hedelmällinen yhteistyö queer-historian ja muun seksuaalisuuden historian välillä olisi mahdollista, tarvitaan tutkimusta edistävää vuoropuhelua. Vuoropuhelun tulee rohkaista tarttu-

5. Tuula Juvonen, Homoseksuaalisuuden tutkimuksen paikka Historiallisessa Aikakauskirjassa. *Historiallinen Aikakauskirja* 119 (2021), 93–97; Tuula Juvonen, Historiantutkimusta toisin katsoen. *Historiallinen Aikakauskirja* 119 (2021), 66–76.
6. Queer-historian tutkimuksen kehitysvaiheista esim. Laura Doan, *Disturbing Practices. History, Sexuality, and Women's Experience of Modern War*. The University of Chicago Press 2013.
7. Suomalaisista sateenkaari-alkuisista termeistä ja niiden suhteesta kansainväliseen keskusteluun ks. esim. Jukka Lehtonen & Riikka Taavetti, Ambivalent Positions and Challenging Contexts in Researching 'Rainbow Youth' in Finland Teoksessa Jeff Hearnet al. (toim.) *Engaging Youth in Activist Research and Pedagogical Praxis*. Routledge 2018, 75; Kate Sotejeff-Wilson, Erikoissuomalaiset. Queer New Finns, Oral History, Affective Activism. *SQS – Suomen Queer-tutkimuksen Seuran lehti* 17: 1–2 (2023), 70–71. <https://doi.org/10.23980/sqs.137143>
8. Rose-Marie Peake & Saara Hilpinen, Kohti sateenkaarisensitiivistä käännettä Suomen historian tutkimuksessa. *Historiallinen Aikakauskirja* 120 (2022), 98–102.
9. Sateenkaarihistorian ystävät ry, <https://sateenkaarihistoria.fi/> (27.3.2024).
10. Esim. Kate Fisher, *Birth Control, Sex and Marriage in Britain 1918-1960*. Oxford University Press 2006; Kirsi Vainio-Korhonen, *Ujostelemattomat. Kättilöiden, synnytysten ja arjen historiaa*. WSOY 2012.
11. Esim. Karin Hassan Jansson, *Kvinnofrid Synen på våldtäkt och konstruktionen av kön i Sverige 1600–1800*. Acta Universitatis Upsaliensis 2002; Lidman, Satu. *Väkivaltakulttuurin perintö. Sukupuoli, asenteet ja historia*. Gaudeamus 2015.
12. Queer-teoreettisesta näkökulmasta historian tutkimuksessa ks. esim. Riikka Taavetti, Queer-historian avoimet menneisyydet. Teoksessa Elina Hakoniemi et al. (toim.) *Menneet tulevaisuudet. Ajankohta, poliittisen historian vuosikirja 2018*. Helsingin yliopisto 2018, 95–125.

maan seksuaalisuuteen liittyviin teemoihin, pohtimaan niitä avoimesti ja olemaan ymmärtäväisiä sen suhteen, että jotkin nykyisin keskeiset näkökulmat ovat jääneet aiemmin paitsioon. Seksuaalisuuteen liittyvien näkökulmien ohittamiseen aiemmassa tutkimuksessa on voinut vaikuttaa yhtäältä huoli siitä, ettei menneisyyden ihmisiä tulisi anakronistisesti määrittää nykyisillä käsitteillä. Toisaalta historiantutkimuksella ei aiemmin ole ollut käytössä nykyisiä teoreettisia välineitä, joilla queer-historiaa olisi voinut lähestyä. Vaikka queer-historian tutkimusta on tehty kansainvälisesti pidempään ja Suomessakin aihetta on tutkittu esimerkiksi sukupuolentutkimuksen piirissä, nämä keskustelut eivät ole aina siirtyneet historiantutkimuksen kentälle tutkimusalojen erillisyydestä johtuen.

Seksuaalisuuden historia laajemmalla historiantutkimuksen kentällä

Seksuaalisuuden historia itsessään tarjoaa paljon tutkittavaa, mutta keskeistä on samaan aikaan tunnistaa seksuaalisuus näkökulmana, joka koskettaa monia muita tutkimusaiheita. Jos historiantutkijat laajasti rohkaistuvat tarkastelemaan seksuaalisuuteen kytkeytyviä teemoja omissa aiheissaan, se rikastuttaa sekä seksuaalisuuden historian tutkimusta että historiantutkimusta laajemmin. Jotta jo valmiiksi mahdollisesti arkaluontoisiin aiheisiin rohjetaan tarttua, tarvitaan tutkimuksellista herkkyyttä, jossa uusien näkökulmien esille tuontiin kannustetaan myös silloin, kun seksuaalisuus on vain yksi tutkimuksen näkökulmista eikä tutkimuksen painopiste. Samalla on hyvä ymmärtää, että tutkimus toimii osin eriaikaisesti eri tutkimuskentillä – yhdellä kentällä jo täysin vakiintuneet näkökulmat saattavat olla toisella vielä uusia.

Seksuaalisuuden historian tutkimuksella on merkitystä historiantutkimukselle laajemmin. Sen kohdalla korostuvat esimerkiksi historian-tutkimukselle ominaiset lähteiden tulkintaan ja saatavuuteen liittyvät kysymykset. Etenkin silloin, kun tutkitaan nykyisin elävien ihmisten muistin ulottumattomissa olevaa menneisyyttä, lähteiden tulkinnan vaikeus lisääntyy ja lähteitä

saattaa olla yksinkertaisesti mahdotonta löytää. Monet seksuaalisuuden historian kysymykset ovat olleet omana aikanaanakin yksityiseksi miellettyjä, ja siksi nykypäivään asti säilyneitä lähteitä ei ole edes syntynyt. Erityisesti sellaiset seksuaalisuuden historian teemat, joihin ei ole liittynyt erityisiä ongelmia tai yhteisön kontrollia, eivät ole useinkaan jättäneet jälkiä lähteisiin.¹³

Lähteiden tulkinnan monimutkaisuus ja lähtökohtainen avoimuus ovatkin esillä myös monissa tämän teemanumeron artikkeleissa. Niissä osoitetaan, miten tutkija voi pohtia seksuaalisuuteen liittyviä kysymyksiä, vaikka lähteet eivät suoraan antaisikaan vastauksia – sekin on tapa käydä keskustelua seksuaalisuuden historiasta. Jos voisimme tutkia vain sitä, mitä voidaan lähteiden varassa tietää varmasti, meillä ei olisi paljoakaan seksuaalisuuden historiaa. Historiantutkimuksen perinteisten lähteiden puuttuminen vaatii myös erilaisten ja uudentyypisten lähteiden hyödyntämistä, kuten esimerkiksi tässä numerossa Outi Sihvosen artikkelissa, jossa patsaat ja julkinen taide toimivat lähteinä Rooman keisariajan käsityksistä naisten seksuaalisuudesta. Seksuaalisuuden historian tutkimus synnyttääkin metodologista luovuutta, joka on hyödyksi kaikelle tutkimukselle.

Seksuaalisuuden historian tutkimus, kuten mikä tahansa historiantutkimus, on aina yhteydessä omaan aikaansa. *Journal of the History of Sexuality* -aikakauskirjan ensimmäisessä numerossa John C. Fout kuvasi seksuaalisuuden historiaa kohtaan tuolloin heränneen kiinnostuksen yhteyttä 1980-luvun aids-kriisiin.¹⁴ Nykyisin taas sateenkaarihistoriaan kohdistuva kiinnostus herättelee tutkijoita pohtimaan tutkimuksen yhteiskuntasuhdetta sekä kaukaisenkin menneisyyden merkitystä nykypäivänä. Sateenkaarihistorian ympärille on viime vuosina kasvanut vilkas aktivismin ja muistikulttuurin verkosto. Esimerkiksi vuosittain marraskuussa järjestettävä Sateenkaarihistoriakuukausi tuo tutkimuskenttää esille. Välillä akateemisen perustutkimuksen väistämätön hitaus saattaa synnyttää kitkaa, jossa aktivistit tai esimerkiksi (populaari)kulttuurin keinoin menneisyyttä käsittelevät kokevat, ettei tutkimus tartu heille keskeisiin aiheisiin. Toisaalta

13. Vastaavasta kritiikistä ks. Raisa Maria Toivo, Peruskauraa viihdepaketina eli mitä esitetään yleistajuisesti. *Historiallinen Aikakauskirja* 110 (2012), 236–38.

14. Fout 1990.

menneisyyden kulttuurinen käsittely myös kaipa tutkimusta, johon kuvitteellisiakin menneisyyden esityksiä voi peilata. Tässä teemanumerossa historiakulttuurin ja historiantutkimuksen välistä suhdetta tarkastelee Kate Sotejeff-Wilson puheenvuoroartikkelissaan.

Tämän teemanumeron kansikuvana on – ilmeisesti kirjailijanimellä työskennelleen – Tom Vailin vuonna 1964 julkaiseman *This Too Is Love* -romaanin kansi. Teos kuului Yhdysvalloissa suosittuun lesbian pulp fiction -genreeseen, joka oli tärkeä osa tuolloin vähäisiä lesbouden julkisia esityksiä.¹⁵ Lesbian pulp fiction on hyvä esimerkki siitä, miten valtavirtayleisön viihteeksi tehty ja aiheuttaa osin kauhistellutkin kirjallisuus tarjosi vähemmistölle mahdollisuuksia lukea toisin ja tulkita tekstejä omien tarpeidensa mukaan. Tällainen toisin lukeminen ja sen tunnistaminen menneisyydessä on keskeistä seksuaalisuuden historian tutkimuksessa.

Teemanumeron artikkelit

Olemme järjestäneet teemanumeron artikkelit kronologisesti, mutta samalla ajallinen järjestys muodostaa teksteistä temaattisia pareja.

Teemanumeron ensimmäinen artikkelipari pohtii seksuaalista halua ja seksuaalisuutta koskevia käsityksiä antiikin ja keskiajan Euroopassa. Outi Sihvonen tutkii artikkelissaan roomalaisen yläluokan naisen seksuaalisuutta käyttäen tapausesimerkinä Vestan papittaria eli vestaaleja. Vestaalien viranhoitoon kuului ehdoton neitsyyden vaatimus, hillitty käytös ja uskonnollisten rituaalien tarkka hoitaminen. Aineistonaan Sihvonen käyttää sekä kirjallisia että esineellisiä lähteitä, jotka nostavat esiin erilaisia ja jopa ristiriitaisia puolia vestaalien seksuaalisuudesta ja yhteiskunnallisesta asemasta. Eliittiin lukeutuneiden miesten tuottamissa kirjallisissa lähteissä paneudutaan vestaalien ulkomuotoon ja käytökseen liittyviin vaatimuksiin ja toisaalta vestaalien siveysrikkisiin. Kirjallisia ja esineellisiä lähteitä rinnan lukien Sihvonen kuitenkin osoittaa, miten juhlapuheista huolimatta keisariajan vestaalit elivät arjessaan yläluokkaisen roomalaisnaisen ylellistä elämää ja myös pukeutuivat ”maallisten” roomattarien tavoin. Miesten kirjoituksissa naisten seksuaalisuus kytkeytyi ennen kaikkea siveel-

liseen elämäntapaan, ja niissä vestaaleilta vaadittiin arvokasta käytöstä ja vaatimatonta vaatetusta. Patsaissa ja piirtokirjoituksissa esiintyy kuitenkin itsevarmoja, naisellisia ja muotivaatteisiin puetuja papittaria.

Mari Välimäki tarkastelee artikkelissaan myöhäiskeskiajan eurooppalaisia yliopistoyhteisöjä tunneyhteisöinä, jotka pyrkivät vaikuttamaan opiskelijoiden tunnekokemuksiin – tässä tapauksessa rakastumisen ja seksuaalisen halun kokemiseen. Välimäen päälähde on 1480-luvulla yliopisto-opiskelijoille kirjoitettu opaskirja *Manuale scholarium*. Sen mukaan opiskelijoiden tuli oppia suhtautumaan seksuaalisiin tunnekokemuksiin järkipärisesti ja pidättyväisesti. Rakastuminen, avioituminen ja seksuaalinen kanssakäyminen kuuluivat opintojen jälkeiseen aikaan, mikäli opiskelija ei valinnut uraa pappina. Samaa aineistoa käyttäneen historiantutkija Ruth Mazo Karraksen mukaan keskiaikaiset yliopistot olivat naisvihamielisen maskuliinisuuden linnakkeita, joissa ei kuitenkaan tuomittu opiskelijoiden ja seksityöntekijöiden välisiä satunnaisia seksisuhteita. Tunnehistoriallisessa analyysissään Välimäki osoittaa, että *Manuale* suhtaudutaan kielteisesti opiskeluaajan naissuhteisiin ylipäättään. Naisten kohtaaminen nostatti opiskelijoissa tunnekokemuksia, joista oli pyrittävä kieltäytymään kaikissa olosuhteissa.

Teemanumeron toinen artikkelipari käsittelee seksuaalisuuden moninaisuuksia erilaisten puhetapojen ja tekojen kautta 1700-luvulla ja 1900-luvun taitteessa. Molemmissa artikkeleissa keskustellaan niin ystävydestä, ihastuksista kuin rakkaudesta. Charlotta Wolff tarkastelee artikkelissaan miesten välisiä suhteita 1700-luvulla erityisesti ruotsalaisten kreivi Gustav Philip Creutzin ja kapteeni Curt von Stedingkin kirjeenvaihdon näkökulmasta. Artikkelin keskiössä ei ole määrittää, oliko Ruotsin lähettiläs Creutzin ja kapteeni Stedingkin välinen suhde luonteeltaan homoseksuaalista rakkautta vai ystävyyttä. Sen sijaan Wolffin hienojakoinen ja tarkka analyysi osoittaa, miten seksuaalisuutta, rakkautta ja ystävyyttä tulee tutkia toistensa jatkumona eikä erillisinä teemoina. Näin ollen seksuaalisuudesta voidaan keskustella erilaisissa menneisyyden ihmissuhteissa ilman vaadetta lokeroida ihmisten

15. Ks. esim. Lesbian Pulp Fiction. Introduction to the Lesbian Pulp Fiction Collection at the Mount Saint Vincent University Library <https://msvulpf.omeka.net/exhibits/show/lpf/lpf> (24.4.2024).

seksuaalissävyytteistä suhdetta homoseksuaalisuudeksi tai heteroseksuaalisuudeksi.

Siinä missä Wolffin artikkelissa valokeilassa ovat miesten väliset suhteet, ovat naisten väliset suhteet Aino Kirjosen artikkelin keskiössä. Kirjosen artikkelissa yhdysvaltalaiset naisopiskelijat koskiskelivat toisia naisopiskelijoita, pukeutuivat miehiksi teatteriesityksissä ja omaksuivat miehisen tanssipartnerin roolin tanssiaisissa. Kirjonen pohtii naisopiskelijoiden toimia suhteessa ajan sivilisaatiokäsitykseen sekä sukupuoli-, rotu- ja luokkaihanteisiin. Tuloksinan tuloksena on, että naisopiskelijat venyttivät sukupuolen ja seksuaalisuuden normatiivisia rajoja ilman, että he menettivät asemaltaan odotettua kunniallisuutta. Tämä oli mahdollista nimenomaan naisyliopistoissa, joissa rajoilla ja merkityksillä leikitely onnistui oppilaitosten erityisen kulttuurin mahdollistamassa turvallisessa tilassa. Yhteistä Wolffin ja Kirjosen artikkeleille on queer-katse menneisyyden erilaisiin ihmissuhteisiin sekä pyrkimys moninaistaa keskustelua seksuaalisuudesta.

Numeron seuraavat artikkelit tarkastelevat 1900-luvun historian kysymyksiä. Markku Mattila tutkii artikkelissaan kvantitatiivisesti, miten Suomen pakkosterilointipolitiikka toteutui vuosina 1935–1970, miten sterilointien määrää pyrittiin lisäämään ja millainen oli eri toimijoiden rooli politiikan täytäntöönpanossa. Mattilan tarkastelu osoittaa, miten yhteneväinen lainsäädäntö johti eri puolilla maata hyvin erilaisiin käytäntöihin. Erot saattoivat johtua jopa yksittäisten sairaaloiden ylilääkäreiden henkilökohtaisista näkemyksistä. Lopputuloksena syntyi epätasa-arvoinen tilanne, jossa riippui osin sattumasta, miten suomalaiset joutuivat syvästi itsemääräämisoikeutta rajoittavan ja heidän elämänsä peruuttamattomasti vaikuttaneen tahdonvastaisen sterilisaation kohteiksi.

Samaan aikaan, kun pakkosteriloinnilla pyrittiin estämään ennalta tietynlaisten ihmisten lisääntyminen, pyrittiin ankaralla aborttipolitiikalla puolestaan pitämään huolta väestönkasvusta ja toivottujen ihmisten lastensaannista. Miina Keski-Petäjän artikkelissa vertaillaan Suomessa harjoitettua aborttorjuntaa vuonna 1950 säädetyn aborttilain myötä sekä aborttia tavoitteleiden naisten kokemuksia – vastakkain ovat siis yksilö ja yhteiskunta. Artikkelissa käsitellään 1950- ja 1960-lukujen kokemuksia eri keinoin toteute-

tuista aborteista. Naisten kokemukset osoittavat, että asiantuntijoiden pyrkimys taivutella naisia äitiyteen ei useinkaan toiminut, vaan sen sijaan naiset joutuivat ahdistaviin ja myös vaarallisiin tilanteisiin etsiessään ratkaisua aborttiin muualta kuin lääkärin vastaanotolta.

Teemanumeron päättävät Kate Sotejeff-Wilsonin puheenvuoroartikkeli sekä Niko-Petteri Nivan ja Johanna Rojolan sarjakuva. Sotejeff-Wilsonin kuva puheenvuorossaan, miten arkkitehti Wivi Lönnin ja kauppaneuvos Hanna Parviaisen suhdetta on muistettu erityisesti Lönnin syntymän 150-vuotisjuhlinnan yhteydessä. Puheenvuoro pohtii, miten naisten välinen rakkaussuhde on tehty näkyväksi erilaisissa historiakulttuurin muodoissa, millainen suhde historiakulttuurilla on historiantutkimukseen sekä miten naisten elämää on muistettu paikallisesti Säynätsalossa, jossa naisten vaikutus näkyy edelleen. Sotejeff-Wilsonin kytkee Wivin ja Hannan osaksi kansainvälistä keskustelua lesbouden ja modernismin suhteesta, johon heidän elämänsä tarjoavat kiinnostavan näkökulman – lopulta Säynätsalo ei ole niin kaukana Pariisista kuin voisi kuvitella.

Sarjakuvassaan Niko-Petteri Niva ja Johanna Rojola pohtivat tutkimuskirjallisuuden pohjalta rintamadragia, sota-ajan viihdemuotoa, jossa miehet esittivät naisia. Taiteilijoiden työ tuo hienosti esiin, millaisia inhimillisiä kokemuksia tai tuntemuksia tutkimuksen havaintojen pohjalta voidaan kuvitella. Sarjakuvassa rintamadrag liitetään sekä sukupuolen moninaisuuden että homoseksuaalisuuden historiaan – ketään nykyaikaisilla nimeämättä, erilaisia tulkinnan mahdollisuuksia pohtien.

VTT, dosentti **Riikka Taavetti** työskentelee sukupuolentutkimuksen yliopistonlehtorina Turun yliopistossa. **Sähköposti:** riikka.taavetti@utu.fi

FT **Kirsi Vainio-Korhonen** on Turun yliopiston Suomen historian professori. **Sähköposti:** kirvai@utu.fi

FM **Lotta Vuorio** tekee väitöskirjaa Helsingin yliopiston historian ja kulttuuriperinnön tohtoriohjelmassa Suomen Kulttuurirahaston myöntämällä monivuotisella apurahalla. Vuorio tuottaa myös vuoden 2024 tiedeviestintäpalkinnon saanutta *Menneisyyden Jäljillä* -podcastia. **Sähköposti:** lotta.vuorio@helsinki.fi